

Հայաստան

Երևան -

Գրասենյակ

1. Ներքին գործեր
2. ԶԶՆ և մասնագործական
3. Լուսինի համար անհատական օգնություններ
4. Ինչպես և Լուսին
5. Յուրաքանչյուր և Լուսինի և Լուսինի
6. Ինչպես և Լուսինի և Լուսինի
7. Գրասենյակ - ձև, անհատական օգնություններ
8. ԶԶՆ և մասնագործական և Լուսին
9. Լուսինի համար անհատական օգնություններ
10. Գրասենյակ և Լուսինի և Լուսինի

1630 1630

6-36/200

2350 10/2/71

3. დეიჩერი.

კოოპერატიული მოძრაობა ბელგიაში

თარგმანი

ა. ჯ—უვილისა.

ტფილისი

ელექტრომბეჭდავი მ. ი. ხელაძისა, პასკევიჩის ქ. სახ, № 3.

1906

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 23 марта 1906 г.

კოოპერატიული მოძრაობა ბელგიაში.

ბელგიაში ძალიან ბევრი სხვა-და-სხვა გვარი ორგანიზაცია არსებობს, მაგრამ ვერც ერთმა მათგანმა ვერ მოიპოვა, შედარებით ძალიან მოკლე ხანში, ისეთი დიდი მნიშვნელობა, რანაირიც კოოპერაციებმა მოიპოვეს. დღითი-დღე ეს ფორმა ორგანიზაციისა უფრო ძლიერს მორალურ ზედ-გავლენას ახდენს მშრომელ ხალხზე და უფრო მეტს თანაგრძნობასა პოულობს. ეს კი ხდება იმიტომ, რომ ვერც ერთს სხვა ფორმას, მუშათა კავშირია იგი თუ ურთიერთ დამხმარებელი საზოგადოება, ვერ შეუძლიან იმისთანა დიდი და თვალსაჩინო სარგებლობა მოუტანოს მუშას, რანაირიც კოოპერაციებს მოაქვს; ამასთანავე ეს ფორმა ორგანიზაციისა მარტო ოჯახის უფროსისთვის კი არ არის სასარგებლო, არამედ მთელის ოჯახისთვისაც, რომელსაც კოოპერატიული მოქმედება ახალს ცხოვრებაში ითრევს.

როდესაც მუშა ამ ორგანიზაციის მწევრად ეწე-რება, ღრმად დარწმუნებულია, რომ ამით მარტო თავისთვის კი არ მოაქვს სარგებლობა, არამედ ასო-ციაციის (ამხანაგების) დანარჩენ წევრებისათვისაც.

თუმცა თავდაპირველად მუშა თავის საკუთარ, პირად ინტერესს უფრო მაღლა აყენებს, მაგრამ დროთა მიმდინარეობასთან ერთად, როდესაც კოოპერაციაში მუშაობა თავის ზნეობრივ გავლენას იქონიებს, მუშასაც შეხედულება ეცვლება და ეგო-ისტურ გრძნობებთან ერთად ალტრუისტული გრძნო-ბებიც ელვძება.

ბელგიაში, რომლის ზომასაც 2.945.589 ჰექ-ტარი*) შეადგენს და მცხოვრებთა რიცხვი კი, შე-

*) ჰექტარი 2197 ოთხ კუთხედ საყენს უდრის (ორ დღიურზე ცოტა ნაკლებია).

დარებით ამ ზომასთან, ძალიან დიდია (ერთს კუთხედ კილომეტრზე *) 245 სული მოდის), კოოპერატიულმა მოძრაობამ ფეხი ძალიან მოიკიდა.

კოოპერატიული ამხანაგობანი სხვა-და-სხვანაირ ფორმებად ჩამოყალიბდება ხოლმე. ქალაქებს, და მსხვილ სამრეწველო ადგილებში განსაკუთრებით მომხმარებელი ამხანაგობანი ვითარდება. საწარმოვო კოოპერაციები, შედარებით სხვაგვარ კოოპერაციებთან, უფრო ძნელად ვითარდება. ისეთს ადგილებში, სადაც სასოფლო მეურნეობაა განვითარებული, საკრედიტო ამხანაგობანიც არსდება, ამ უკანასკნელ ხანებში კი ისეთი კოოპერაციებიც დაიბადა, რომლის მიზანიც არის სასოფლო სამეურნეო პროდუქტების წარმოება და გაყიდვა.

ყველაზე შესანიშნავ და ძველ დაწესებულებად უნდა ჩაითვალოს გენტის ამხანაგობა „წინ“. შემდეგ — ბელგიის ეხლანდელი საუკეთესო კოოპერაცია — „სახალხო სახლი“ (ბრიუსელშია). დანარჩენები, როგორცაა, მაგ., „პროგრესი“, ლიეჟის „სახალხო საქმე“, ანტვერპენის „მუშა“ და სხვა, თუმცა ძალიან განვითარდნენ, მაგრამ წევრთა რაოდენობით კი პირველ ორს კოოპერაციას მეტოქეობას ვერ უწევენ.

დასაწყისი ამ კოოპერაციებისა მეტად საცოდავი იყო. და თუ, ამისდა მიუხედავად, მათი განვითარება უმაღლეს წერტილამდე მივიდა, მაღლობლები მხოლოდ საქმის მწარმოებლებისა უნდა ვიყოთ.

მუშათა კოოპერატიულმა ამხანაგობამ „სახალხო სახლი“, ოომელიც ეხლა წელიწადში $5\frac{1}{2}$ მილიონს ატრიალებს, თავისი მოქმედება პირველად, 1882 წ., ბნელსა და ნოტიო სარდაფში დაიწყო; ამხანაგობის თანხას მაშინ მხოლოდ შვიდასი ფრანკი შეადგენდა. არა უკეთეს მდგომარეობაში იყო მეორე ამხანაგობა „წინ“, რომლის ძირითად თან-

*) კილომეტრი თითქმის ერთს ვერსს უდრის.

ზასაც მოქმედების დაწყების დროს, 1872 წ., ოცდაათი ფრანკი შეადგენდა. ორივე ამხანაგობა ნელ-ნელა ვითარდებოდა.

პირველად კოოპერაცია „წინ“-ის საქმე კარგად ვერ მიდიოდა; იგი ერთს წერტილზე იყო გაყინული და მოქმედების გაფართოვება ვერას-გზით ვერ მოეხერხებინა. საქმის მწარმოებელთა შორის უთანხმოება დაიბადა, 1851 წელს 150 კაცი გამოვიდა ამ ამხანაგობიდან და თავისი საკუთარი კავშირი დაარსა. კოოპერაციამ პირველად მოქმედება პურის გამოცხობით დაიწყო და დღესაც ეს საქმე მის მოქმედების დედა-ძარღვს შეადგენს. ჯერ ერთ ფეხს ახურებდნენ, მერე ორს და ამ გვარად საქმე იქამდის მივიდა, რომ კოოპერაციები იძულებულნი გახდნენ ამ ძლიერ ორგანიზაციის აკვანისთვის—ბნელი სარდაფისთვის თავი გაენებებინათ და შესაფერისი, უფრო დიდი, სადგომი მოეძებნათ.

ამ ამხანაგობამ უბრალო ფურწე კი არ გახსნა, არამედ მთელი ქარხანა, სადაც პურის ცხობის დროს გაუმჯობესებულ ტექნიკით სარგებლობდნენ და ყოველ ღონისძიებას ხმარობდნენ, რომ ჰიგიენის მოთხოვნილებანი სავსებით დაკმაყოფილებულიყო; შრომა იმ პირთა, რომლებიც ამ ორგანიზაციაში მონაწილეობას იღებდნენ, ისე იყო მოწყობილი, რომ ყველას შეეძლო ესარგებლა იმ გაუმჯობესებითა და ცვლილებებით, რომლებიც პურის წარმოებაში იქმნებოდა შეტანილი.

მაგრამ მარტო ამით არ დაკმაყოფილდა ეს ამხანაგობა; მატერიალურ საზრდოს გარდა, მან მოინდომა სულიერი საზრდოც მიეწოდებინა თავის წევრებისთვის; ამ მიზნის განსახორციელებლად მან დიდ-ძალი ფული დახარჯა და 1884 წელს უზარმაზარი ღარბაზი და თეატრიც კი შეიძინა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ პურის ქარხანასთან გახსნეს მაღაზია, სადაც ტანისამოსი, საცვლები და წვრილმანი საქონელი იყიდებოდა. რადგანაც

საქმის მწარმოებლები ჯერ ისევ გამოუცდელები იყვნენ და მყიდველთა გემოვნებასაც არ იცნობდნენ, თავდაპირველად ამ მალაზიის საქმეც ვერ მიდიოდა კარგად, მაგრამ თანდათან საქმე გამობრუნდა და ეს მალაზიაც მტკიცე ნიადაგზე დადგა. დღეს ეს მთელ ქალაქშია განთქმული და საუკეთესო მალაზიაც ითვლება.

შემდეგ აფთიაქიც გახსნეს; აფთიაქი აუცილებელ საქიროებას შეადგენს განსაკუთრებით იმისთანა ორგანიზაციებისთვის, რომლის საძირკველსაც სოლიდარობის პრინციპი შეადგენს.

ეხლა, 22 წლის შემდეგ, როდესაც ფეჩები ისე დაძველდა, რომ მათი ხმარება ვეღარ შეიძლება, როდესაც გაუმჯობესებულმა ტექნიკამ შრომა გააძვილა და უფრო ნაყოფიერი გახადა, და როდესაც ორგანიზაციის წევრთა რიცხვი ძალიან გაიზარდა,—ეხლა აპირებენ ეს საქმე ისე მოაწყონ, რომ კვირაში ორასი ათასი პურის გამოცხობა შესაძლებელი გახდეს.

ამასთანავე ამხანაგების წევრთა რიცხვი ისე ძალიან გაიზარდა, რომ კოოპერაციები იძულებულნი გახდნენ სადგომი კიდევ უფრო გაეფართოვებინათ. ქალაქის არც ერთი დარბაზი არც გამოდგა. იმ ზომისა, რომ ასოციაციის ყველა წევრები დაეტია. ბოლოს, გადასწყვიტეს დღესასწაულების გასამართად შეეძინათ ქალაქის უდიდესი დარბაზი, რომელიც 2,000 სულზე მეტს იტევს.

1902 წ. გააღეს სრულიად ახალი სადგომი „ჩვენი სახლი“, რომელიც მთელი ორგანიზაციის სულიერ ცხოვრების ცენტრი უნდა ყოფილიყო, რადგანაც გენტის მუშათა დევიზია— „ცოდნაშია ჩვენი ძალა“. ისინი ღრმად არიან დარწმუნებულნი, რომ ცხოვრების ღირსი მხოლოდ ის არის, ვინც ცოდნით არის აღჭურვილი და განვითარებულ კაცის სახელის ტარება თამამად შეუძლიან. ამიტომ ამ დარბაზში, როგორც საერ-

თოდ მთელს ორგანიზაციაში, ჯეროვანი ადგილი უჭირავს ბიბლიოთეკას, რომლის წიგნთა რიცხვიც ათათას ტომს აღემატება. მუშათა სხვა ორგანიზაციებს, როგორცაა, მაგ., კავშირები, ურთიერთ დამხმარებელი საზოგადოებანი, ან თვით-განვითარების წრეები, თავიანთი მოქმედება უმეტეს შემთხვევაში ამ შენობაში გამოაქვთ ხოლმე. მესიგარეთა ამხანაგობანი, დურგლები, ნავთ—სადგურის მუშები, კალატოზები,—ერთის სიტყვით ყველა ხელოსნები აქ იყრიან თავს. საყურადღებოა, რომ თვით ეს შენობაც კალატოზების კოოპერაციამ ააშენა.

საზოგადოებას აქვს თავისი საკუთარი სტამბაც, სადაც ათასობით სასარგებლო წიგნაკები იბეჭდება და მერე იქიდან მთელს ბელგიას ეფინება.

დასამტკიცებლად იმისა, თუ რა გვარის სისწრაფით ვითარდებოდა კოოპერაციის „წინ“-ის მოქმედება, ჩვენ პურის წარმოების თანდათანობითი ზრდის ცხრილს მოვიყვანთ.

წელიწადები:	1 კვირ. დამზადებულა:
1881 იანვარში	1,057 პური.
1881 დეკემბერში	4,000 „
1882	8,300 „
1883	12,500 „
1884	15,000 „
1885	17,000 „
1890	50,500 „
1895	76,700 „
1898	98,000 „
1902	100,000 „

ურთიერ დამხმარებელი საზოგადოება „წინ“ ბელგიის უკიდურეს და საუკეთესო კოოპერაციად ითვლება. მისი მიზანია, თავის წევრებს, ავადმყოფობის დროს, საექიმო დახმარება აღმოუჩინოს ხოლმე; ამისათვის თვითოეული წევრი კვირაში სულ

5 სანტიმს (2 კაპ.) საწვერო ფულს იხდის. ამის გარდა, ამხანაგობასთან არსებობს კასსა, რომლის მიზანიც არის, მატერიალური დახმარება აღმოუჩინოს ასოციაციის ისეთს წევრებს, რომელთაც შრომა ველარ შეუძლიანთ; ამხანაგობას აქვს, აგრეთვე, განსაკუთრებული თანხა, რომელიც წევრთა სიცოცხლის დაზღვევას ხმარდება. წინააღმდეგ ბელგიაში მომქმედ სხვა კოოპერაციებისა, ეს ამხანაგობა თავის წევრებად კაცებთან ერთად ქალებსაც და ბავშვებსაც კი იღებს. ყველას, განურჩევლად სქესისა და წლოვანობისა, ერთნაირი უფლება აქვს ამხანაგობის მოგებით ისარგებლოს. თუმცა წევრი კვირაში მხოლოდ რამდენიმე სანტიმს იხდის, მაგრამ, ამის დამიუხედავად, ავადმყოფობის დროს, წამლების გარდა, ფულად პირველ ექვსი თვის განმავლობაში დღეში 2,60 ფრანკს (95 კაპ.) იღებს, შემდეგ ექვსი თვის განმავლობაში კი — 1,25 ფრანკს (47 კაპ.); თუ, ვინიცობაა, კოოპერაციის წევრი გარდაიცვალა, ქირახუფალთ, ან ნათესავენს 25 ფრანკი (9 მ. 50 კ.) ეძლევათ.

წამლობაში ჩვეულებრივად 11 საკუთარი ექიმი და შვიდი სპეციალისტი იღებს ხოლმე მონაწილეობას. ოპერაციებისთვის საზოგადოებას მშვენიერი სადოსტაქრო დარბაზიცა აქვს., დაარსების დღიდან ამხანაგობამ წამლობასა და თავის წევრების სიცოცხლის დაზღვევაზე უკვე 1,600,500 ფრანკი (610,000 მ.) დახარჯა.

რადგანაც ამ კოოპერაციას არ უნდოდა, რომ მისი წევრების ადამიანური ღირსება შელახულიყო და შრომის უნარს მოკლებული წევრები გლახაკობის გზას არ დასდგამოდნენ, მათთვის საპენსიო კასაც კი დაარსა. ყველას, ვინც კი ოცის წლის განმავლობაში ამ ამხანაგობაში მუშაობდა, უფლება ეძლევა, თავისთვის ყოველ-წლიური დახმარება მოითხოვოს. თუ ოჯახის უფროსი მოკვდება, ცოლს ნება ეძლევა, ქმრისაგან მოპოვებულ უფლებებით

სავსებით ისარგებლოს. ამ საზოგადოების მოქმედება, როგორც ზევითაც ვსთქვით, განსაკუთრებით იმითი არის საყურადღებო, რომ თავის წევრებს მარტო მატერიალურ დახმარებას კი არ აძლევს, არამედ ზნეობრივსა და გონებრივ საზრდოსაც ანიჭებს; ეს კოოპერაცია კი რომ არა ყოფილიყო, მის წევრთა დიდი უმეტესობა, ექვს გარეშეა, ამ სულიერს საზრდოს სავსებით მოკლებული იქმნებოდა.

ბრიუსელის „სახალხო სახლი“ თავის უფროს ძმას არაფრით არ ჩამოუვარდება, წევრთა სიმრავლით კი სჯაბნის კიდევ. თავდაპირველად, 1882 წლიდან 1886 წლამდე, ამ კოოპერაციის საქმეც ვერ მიდიოდა კარგად, შემდეგ კი საქმე კარგად დატრიალდა: წინად თუ კვირაში 527 პურს ამზადებდნენ, შემდეგში 5 ათას პურის მზადება დაიწყო. 1891 წელს წარმოება ისე ძალიან გაიზარდა, რომ კვირაში ასი ათას პურს აცხობდნენ ხოლმე. ამ ხანად კოოპერაციას მანუფაქტურულ, კოლონიალურ და სხვა-და-სხვა გვარ საქონელის მაღაზიებიცა აქვს. საზოგადოებას ორი მაღაზია აქვს პურისა: ერთი მაღაზია ქალაქის ზევითა ნაწილშია, მეორე კი—ქვეითა ნაწილში. კოოპერაცია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს, პროვინციაშიაც გადაიტანოს თავისი მოქმედება და ამ მიზნის მისაღწევად პატარა ქალაქებში თავის განყოფილებებსა ხსნის.

1899 წ. „სახალხო სახლმა“ გახსნა თავისი ახალი სადგომი, რომელიც ქალაქის საუკეთესო და უდიდეს შენობად ითვლება. ამ შენობას, რომელიც ქალაქის შუა-გულში იმყოფება, 1.700 ოთხ-კუთხედი მეტრი (მეტრი ერთი ადლია) უჭირავს. ქვეითა სართულში უზარმაზარი დარბაზები, სხვა-და-სხვა მაღაზიები და კანტორებია მოთავსებული. ზევითა სართულში კი, რომელიც ხუროთ-მოძღვარ ვიქტორ გორტის-მიერ არის აშენებული, მშვენიერი თეატრია მოთავსებული. თავის წევრთა შორის

სასარგებლო ცოდნის გასავრცელებლად ეს ძლიერი ორგანიზაცია ცოცხელგვარ ღონისძიებას ხმარობს. 1902 წელს ამხანაგობის მოქმედება განვითარების უმაღლეს წერტილამდე მივიდა: კვირაში 230.000 პურს აცხობდა, თუმცა ამ დროს იქ საშინელი სამრეწველო კრიზისი მძვინვარებდა. ამხანაგობას აზრად აქვს ახლომომავალში ახალი ფურნე გააღოს; არსებული ფურნეები გაუმჯობესებულ ტექნიკის მიერ წამოყენებულ მოთხოვნებებს უკვე ვეღარ აკმაყოფილებს.

საზოგადოების უძრავი ქონება, სხვა-და-სხვა მასალა და მაშინები 1902 წელს 2.205,419 ფრანკად იყო დაფასებული. საზოგადოებაში 350 კაცზე მეტია მომუშავე, წევრთა რიცხვი კი 20 ათას ოჯახს აღემატება, ე. ი. ოჯახში საშუალოდ რომ ოთხ-ოთხი სული ვიანგარიშით იმ პირთა რიცხვი, რომლებიც ამ საზოგადოებით სარგებლობენ, 80 ათას სულზე მეტს შეადგენს.

ურთიერთ დამხმარებელი საზოგადოებანი კი ისე არ არის განვითარებული, როგორც გენტში; ამის უმთავრესი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ამ ქალაქში ძალიან ბევრი დამზღვევი საზოგადოებაა. უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც გენტში ურთიერთ დამზღვევი ამხანაგობა მოქმედობს; ამ ამხანაგობის წევრნი ვალდებულნი არიან თვეში ერთი ფრანკი შეიტანონ საზოგადო კასაში, სამაგიეროდ, ავადმყოფობის დროს, დღეში 1,50 ფრანკი ეძლევათ; იმ წევრთ კი, რომელნიც თვეში 2 ფრანკს საწევრო გადასახადს იხდიან, დღეში 3 ფრანკი ეძლევათ ხოლმე. ექიმი და წამლობა ხომ, რასაკვირველია, ყველა წევრებისთვის უსასყიდლოა. ამ ამხანაგების წევრთა რიცხვიც საკვირველის სისწრაფით იზრდება. ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი ნათლად ამტკიცებს იმ სარგებლობას, რომელიც ამ ამხანაგობას მოაქვს თავის წევრებისთვის.

	1897 წ.	1898 წ.	1899 წ.	1900 წ.	სულ
რაოდენობა პურისა, რომელიც ავადმყოფ კოლბერატორებზე იხარჯება:	13,987.30	16,696.92	12,850.50	11,829.00	55,362.72
ექიმისა და წამლებითვის:	9,971.40	29,126.87	29,713.37	37,524.17	106,335.81
პროპაგანდისთვის . . .	21,692.83	15,032.50	22,387.77	28,505.72	87,618.82
2 1/2% კოლპერატორთა მოსამსახურეთა საჩუქრისთვის	4,431.21	7,827.65	12,940.63	13,887.04	39,086.53
	5,625.40	14,364.72	21,814.18	34,623.63	76,427.93
პურის ეკონომია . . .	125,653.18	190,622.08	250,134.53	300,579.96	886,989.75
	184,361.32	273,670.74	349,840.98	426,948.52	1,231,821.56

ამ ციფრებიდან დღესავით ნათელი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ კოოპერაციებს მშრომელ ხალხისთვის ძალიან დიდი სარგებლობა მოაქვს. მკითხველი ნათლად დაინახავს, რომ საზოგადოებას მუშა ხალხისთვის ოთხის წლის განმავლობაში ერთ მილიონ ორას ათას ფრანკზე მეტი მიუცია.

მაგრამ ამ მშვენიერ სურათიდან ერთი შავი წერტილიც გამოსჩანს. თუ საჭირო პურს კოოპერატორები თავის ასოციაციის მაღაზიებიდან ყიდულობდნენ, სამაგიეროდ, ხშირად იმისთანა მოვლენასაც შეხვდებით, რომ სხვა საქონელს სხვა მაღაზიებიდან ყიდულობდნენ ხოლმე.

საშუალო რიცხვით თვითოეული მუშა ნახევარს წელიწადში ხარჯავს 117,05 ფრანკს, რომელიც ამნაირად შეიძლება განაწილდეს:

4,25	ფრანკი	იხარჯება,
7,55	„	„ ნახშირზე,
9,20	„	„ ხორცზე,
10,75	„	„ ტანისამოსზე,
15,55	„	„ რძეზე, ერბოზე და სხვა,
69,75	„	„ პურზე.

აქედან კი ის დასკვნა შეგვიძლიან გამოვიყვანოთ, რომ ასოციაციის მაღაზიებში მხოლოდ სამი ათასი ოჯახი ვაჭრობს, დანარჩენი 17 ათასი კი სხვა მაღაზიებში. დღეს ამისთანა მდგომარეობის შესაცვლელად ენერგიული პროპაგანდა მიდის. ყოველდღონისძიებას ხმარობენ, კოოპერატორებს დაუმტკიცონ, რომ საჭირო საქონელი უსათუოდ თავიანთ მაღაზიებში უნდა იყიდონ, თუ სურთ გააძლიერონ

როგორც თავიანთი საკუთარი ძალა, ისე ძალა იმ ორგანიზაციისა, რომელსაც ისინი ეკუთვნიან.

„სახალხო სახლი“ დღეს წლიურად 5¹/₂ მილიონზე მეტს ატრიალებს; ამასთანავე ეს რიცხვი ყოველ წლივ სულ იზრდება. ბელგიაში მოქმედი დანარჩენი კოოპერაციებიც ამ ორ კოოპერაციის მიხედვით არიან მოწყობილნი. ისინი ყოველს ღონისძიებას ხმარობენ თავიანთ უფროს ძმებს მიჰბადონ და საქმე მათსავით ნაყოფიერად დააყენონ.

თუ ამ მოკლე ხანში კოოპერატიული მოძრაობა ასე ძალიან განვითარდა, უნდა მოველოდეთ, რომ შემდეგში უფრო ძალიან განვითარდება და თავის მოქმედებას უფრო გაათართოვებს. ქვემოდ მოყვანილი ცხრილი კოოპერაციათა თანდათანობითი ზრდას გვიჩვენებს.

1879 წლიდ.	1889 წლამდე იყო	191	ამხანაგ.
1890 წელს		44	„
1891	„	53	„
1892	„	42	„
1893	„	58	„
1894	„	72	„
1895	„	94	„
1896	„	179	„
1897	„	319	„
1898	„	268	„
1899	„	190	„
1900	„	251	„
1901	„	220	„
1902	„	183	„

სულ — 2.057 ამხანაგ.

ამ რიგად, 25 წლის განმავლობაში 2,057 კოლპე-
რატიული საზოგადოება დაარსდა. ამათგან ორია-
თასი საზოგადოება დღემდის არსებობს, 50 კი უკ-
ვე დაიშალა.

რადგანაც სტატისტიკური ცნობები ძალიან
ცოტაა, ამიტომ თვალ-საჩინოდ ძნელდება გამოჩე-
კვება, რა გვარ კატეგორიებად იყოფა ეს კოლპე-
რაციები. ამისდა მიუხედავად, დანამდვილებით შე-
გვიძლიან ვსთქვათ, რომ საწარმოვო კოლპერაციები,
შედარებით სხვა-გვარ კოლპერაციებთან, ძალიან
მცირედ არის განვითარებული. ამათგან ყველაზე
უფრო საყურადღებო ფეხ-საცმელების, ჰაპიროსე-
ბის, შლიაპებისა და ეტლების ქარხნებშია. ამისთა-
ნა კოლპერაციების დაარსების მიზეზად უმეტეს
შემთხვევაში მუშებსა და კაპიტალისტების შორის
ატეხილი ბრძოლა გახდება ხოლმე.

ესლა სოფელსაც გადავავლოთ თვალი და ვნა-
ზოთ, კოლპერატიულ მოძრაობის საქმე იქ რო-
გორღა არის. სოფელში კოლპერაციები ისე ვერ
განვითარდა, როგორც ქალაქში. ამის უმთავრესი
მიზეზი იმაში უნდა ვეძებოთ, რომ კოლპერაციების
საქმეს სოფელში ხელი მოჰკიდეს კონსერვატორე-
ბმა რომელთაც არა სურდათ, რომ ახალი აზრები
ქალაქიდან სოფლებშიაც გავრცელებულიყო. მაგ-
რამ ეს კოლპერაციები ნამდვილ კოლპერაციებს
მხოლოდ სახელით თუ ჰგავს, თორემ შინაარსით
ძალიან განსხვავდებიან ერთი-ერთმანეთისაგან. ამი-
სთანა კოლპერაციების (განსაკუთრებით საკრედიტო
ამხანაგობათა) დამაარსებელნი მხოლოდ პოლიტი-
კურის მოსაზრებით ხელმძღვანელობენ და, აბა, რა
გასაკვირველია, რომ მათ მშრომელ გლეხობას არა-

ვითარი სარგებლობა არ მოუტანეს? სულ სხვანაირად მიდის საქმე იმ ამხანაგობისა, რომლის მიზანსაც თესლის ყიდვა და მამულის განაყოფიერება აქვს მიზნად. ამ ამხანაგობას 52 ათას წევრზე მეტი ჰყავს და მშრომელ გლეხობას დიდს დახმარებასაც უწევს. კოოპერატიული მოძრაობა სოფელში, ექვს გარეშეა, უფრო ძალიან განვითარდებოდა, გლეხობას რომ სავსებით ჰქონდეს შეგნებული მისი უტყუარი სარგებლობა, მაგრამ უბედურებაც ის არის, რომ მას ჯერ ვერ შეუგნია ის, რაც ქალაქის მუშამ უკვე დიდი ხანია შეიგნო, და რასაც იგი ასე გულმოდგინეთ ემსახურება.

თესლის მყიდველ საზოგადოების ოპერაციებს რომ თვალი გადავაკოლოთ, დავინახავთ, რომ 1900 წ. თესლის ყიდვაზე დაიხარჯა . . . 6,091,378 ფ. მიწის გასანაყოფიერებელ

წივთიერებაზე 4,442,466 ფ.

საქონლის საკვებზე 181,466 ფ.

სამეურნეო იარაღისა და სხვა და სხვა გვარ საქონელის (ნახშირი, მანუფაქტურული საქონელი და სხვა)

შეძენაზე 246,375 ფ.

ძალიან დიდი გავლენა აქვს სოფლის ცხოვრებაზე რძის ნაწარმოების კოოპერაციას, რომელიც ეხლა ერბოს ძველ, პრიმიტიულ საშუალებებით კი აღარ ამზადებს, არამედ ორთქლის მანქანებით. გლეხი-კაცი უკვე აღარ ფიქრობს იმაზე, რომ დამზადებული საქონელი როგორმე გაასაღოს: ამის როლს კოოპერაცია კისრულობს. გლეხმა მხოლოდ ყოველ დღე რძე უნდა მიიტანოს ამხანაგობაში, რომელიც ყოველ კვირა კუთვნილ ფულს მისცემს

ხოლმე. ერთად ერთი დიდი ნაკლოვანება ამ კოოპერაციებისა იმაში მდგომარეობს, რომ უკაპიტალოთ მათი მკვიდრს ნიადაგზე დაყენება ყოვლად შეუძლებელია. ამისდა მიუხედავად, ბელგიაში არსებობს 400 ამგვარი კოოპერაცია, რომლების წევრთა რიცხვიც 45 ათას სულს აღემატება.

კიდევ ბევრი სხვანაირი კოოპერაციები არსებობს ბელგიაში, მაგრამ მათი ფიზიონომიის გამოსარკვევად, ჯერ-ჯერობით, ისინიც კმარა, რომლებზედაც ჩვენ ზევით ვლაპარაკობდით. სხვა კოოპერაციები, ცოტად თუ ბევრად, ზევით აღნუსხულ კოოპერაციებსა ჰგავს.

